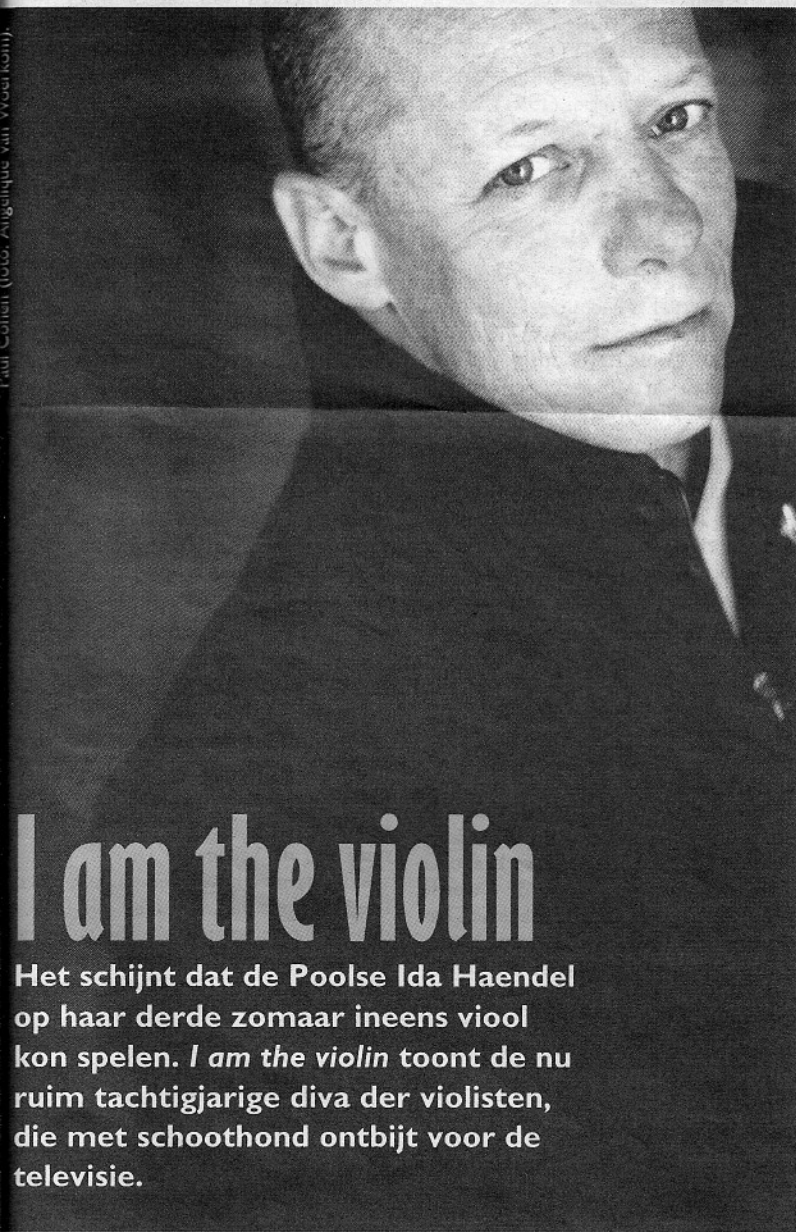

Documentaire

I am the violin

Het schijnt dat de Poolse Ida Haendel op haar derde zomaar ineens viool kon spelen. *I am the violin* toont de nu ruim tachtigjarige diva der violisten, die met schoothond ontbijt voor de televisie.

"Bijna niemand kent Ida Haendel", vertelt regisseur Paul Cohen, "haar carrière is niet gelopen zoals ze eigenlijk verdient heeft. Door de oorlog, maar ook door haar vader. Hij zat er altijd bij en dat schrikte managers af. Zo'n vijftien jaar geleden stierf hij en vanaf dat moment

warmt ze haar eigen prakkie op." Haendels vader – in *I am the violin* aanwezig via een portretfoto waarop hij streng in de lens kijkt – wilde zelf beroemd violist worden maar werd gedwarsboomd door zijn vader. Ida's zus Alice speelde als kind viool maar bleek geen

Die eeuwige glimlach

talent. Ida wel, en voor vader werd haar carrière en succes een verlengstuk van zijn ambitie en zijn frustratie. Volgens Cohen heeft dat een enorme druk uitgeoefend op de psyche van Ida Haendel. Stof voor een portret.

"Muzikanten, maar ook topsporters en acteurs hebben te maken met carrièreplicht. Iets moeten doen waarin je uitblinkt, schept een enorme druk die dramatische vormen kan aannemen. Zo ook het geval Ida Haendel. Haar verhaal, zoals ik het een paar jaar geleden las in haar autobiografie *Woman in violin*, interesseerde me om die reden." Zelf zegt Ida in de film dat ze niet onder haar vader en haar geïsoleerde jeugd geleden heeft. Cohen: "Ken je de term cognitieve dissonantie? Ida idealiseert haar vader en dat is haar manier om ermee te kunnen leven. Als zij haar vader ooit had aangevallen was ze misschien wel getrouwd geweest, had ze haar viool op de tweede plaats gezet. Ze was dan misschien ook een volwassener persoon geworden."

Rommelkamer

Nu zag Cohen, gedurende de maanden dat hij haar volgde naar concerten en in het dagelijks leven, een vrouw die veel aandacht had voor de buitenkantjes, voor 'haar appearance'. Moeilijk om daar een portret van te maken, zo bleek. "Die eeuwige glimlach maakte het moeilijk om een balans in haar persoonlijkheid te krijgen, ik had steeds het gevoel dat je haar niet 'echt' zag. De montage was niet eenvoudig en ik had voor de eerste keer het gevoel dat het misschien wel niet goed zou worden." De film toont inderdaad twee Haendels: de diva die staande ovaties krijgt, maar ook een eenzame dame die aankomt op vliegveld Cleveland en zich afvraagt: "Where

is the meeting committee?"

Cohen had zo zijn methoden. De film kent een paar gestolen scènes waarin Ida niet weet dat ze gefilmd werd. Als ze naar haar eigen opname uit 1943 luistert bijvoorbeeld, en zichtbaar geraakt is. "Ida had geen flauw benul wat wij onder een documentaire verstaan. Geen mooi belichte interviews." Over de scène waarin de camera inzoomt op Haendels met tientallen uitbundige jurken volgestopte kledingkast zei Ida tijdens de montage: "Nee, dat kun je toch niet doen zeg, dat is een rommelkamer, daar ga je toch niet filmen!"

Volgens Haendel is haar uiterlijk haar carrière niet ten goede gekomen. Keer op keer benadrukt ze de schoonheid van haar zus. "Met mijn vioolspel en haar gezicht had ik de wereld veroverd." De vergelijking toont de scheve verhouding tussen Ida en Alice, een belangrijk thema in *I am the violin*. Cohen: "Het was mijn bedoeling dat haar zus een belangrijk personage in de film zou zijn. Ida heeft daar al vrij snel een stokje voor gestoken. Ida zei: 'Mijn zus wil niet gefilmd worden, ze vindt het vreselijk, je moet er mee stoppen. Maar vertel haar niet dat ik dit tegen je gezegd heb.' Uiteindelijk heb ik haar zus wel gefilmd. Voor de première op het documentairefestival IDFA vorig jaar hebben we Ida het resultaat eerst op haar hotelkamer laten zien. Spannend, want Ida heeft een grillige persoonlijkheid en ik moest voorkomen dat ze boos de zaal uit zou lopen. Maar ze was er helemaal van onder de indruk, ze vond het geweldig. Ook de kledingkast-scène."

Lotte de Wit

I am the violin draait vanaf 16 juni in Nederlandse filmtheaters.

Wonderkind met viool

Ida Haendel

FOTO GPD

ZOU HET ECHT waar zijn dat Ida Haendel als driejarige kleuter een viool opakte en meteen het lied naspeelde dat haar moeder in de keuken zong? De anekdote wordt in *I am the violin* door de inmiddels tachtigjarige violiste zorgvuldig gekoesterd, net als de oude krantenknipsels waarin ze figureert als het wonderkind uit het Poolse dorpje Chelm. Haar vader is allang overleden, maar ziet vanaf de schilderijen aan de wand nog steeds streng toe op de levenswandel van zijn geniale dochter.

Haendel was één van de grote vioolvirtuozen van de vorige eeuw. Beroemde dirigenten dongen naar haar muzikale gunsten, maar een echtgenoot vond ze nooit. Was dat haar tragiek? "De viool stond altijd

★★★★☆

I am the violin

Bioscoop: De Uitkijk
Regie: Paul Cohen

tussen haar en de eenzaamheid," zegt een voormalige festivaldirecteur uit Edinburgh.

Zelf blikt Ida Haendel eerder met weemoed terug op haar jonge jaren. Een ongelukkige liefdesaffaire met een Berlijnse dirigent wuift ze resoluut weg. Met nadruk verklaart ze dat ze een heel gelukkige jeugd had. Ook al ging ze nooit gewoon naar school en hield haar vader de jongens uit de buurt om haar carrière niet in gevaar te brengen.

Documentairemaker Paul Co-

hen, die in de jaren negentig meewerkte aan het veelgeprezen VPRO-buitenlandprogramma *Dio- genes*, filmde Haendel in haar huisje in Miami en ging mee naar concerten in Montreal en Japan.

In de concertzaal straalt ze, een kleine, maar vastberaden dame in de vlammend rode jurk die ze ook als twintigjarige droeg. Een zoekje aan de vioolreparateur – de Stradivarius heeft een bijgeluidje, en ze weet dat er mensen zijn die op haar eerste foutje wachten – ademt dezelfde intimiteit als een afspraak met een echte arts. Thuis eet zij alleen aan de keukentafel. Haar schoothondje Decca vertroetelt ze als een kind. Op straat is ze een oude vrouw in een versleten bontjas, met een raar hoedje.

Met de excentrieke kanten van

Haendel is Cohen behoedzaam omgesprongen. Hij beschaamt het door de violiste getoonde vertrouwen niet, zonder daarbij in adoratie te vervallen. Ook overstelpt hij de kijker niet met een opsomming van feiten. *I am the violin* – met krap een uur eigenlijk wat aan de korte kant voor theatervertoning – is geen uitputtende biografie, wel een goed uitgebalanceerd en mooi gemonteerd filmportret, dat precies de juiste toon treft.

Over de muziek zelf wordt weinig gesproken. Die is er gewoon, als een organische verbindende factor. Soms neemt Cohen de tijd voor een lange close-up. Ida Haendel luistert intens. Ze blikt terug op haar leven. Ze is ontroerd.

LEO BANKERSEN

Excentrieke Ida Haendel 'is de viool'

Door WENNEKE SAVENIJE

AMSTERDAM, 22 NOV. „Ik ben heel gelukkig. Als er een God bestaat, dan is hij erg goed voor mij. Want wie heeft het voorrecht om, al is het maar een keer in zijn leven, de beste genoemd te worden? Dat moet dan wel de uitverkorene betekenen. Ik ben zo vergroeid met vioolspelen. Ik ben de viool. Dat zegt de tachtigjarige Pools-Amerikaanse Ida Haendel in *I am the violin*, een prachtige documentaire over deze excentrieke Grand Old Lady van Paul Cohen, die zondag tijdens het IDFA festival in Amsterdam in première ging in aanwezigheid van de violiste.

Na afloop betrad Ida Haendel – hooggehakt, leren broek, knalrood glitterjasje, diva kapsel – het podium om de overvolle zaal toe te spreken. „Mijn eerste biografie

heet *Woman with Violin*. Mijn tweede biografie is bijna af, maar ik kan maar niet besluiten haar te publiceren. Steeds voeg ik er weer een hoofdstuk aan toe, omdat ik nog lang niet uitgespeeld ben. Vandaag ben ik daar blij om. Want anders had Paul Cohen vast geen portret van me gemaakt, en had ik niet deze geweldige ervaring gehad.”

Nog altijd geeft het voormalige wonderkind Ida Haendel, ooit leerling van Carl Flesch en Georges Enescu, concerten over de hele wereld. In de film speelt ze o.a. het *Vioolconcert* van Brahms in Tokio, Sarasates *Carmenfantasie* in Montreal en Bachs *Chaconne* in Cleveland, Ohio. „Ik voel geen leeftijd als ik speel”, vertelt Haendel in een Japanse kleedkamer. Dat is geen grootspraak, want haar fonkelende spel is nog altijd kernachtig,

puur en virtuoos. „Maar de mensen zitten te wachten tot het misgaat. Als dat gebeurt zullen sommigen triomferen, weer anderen zullen compassie hebben. Of ze komen alleen nog maar om een freak te zien.”

Ida Haendel, die in visgraatbontjas op wiebelende hakken

IDFA

haar schoothondje Decca uitlaat (‘my darling, my baby’), oogt wonderlijk. Maar Paul Cohen maakt in zijn ontroerende documentaire geen misbruik van het hoge curiositeitsgehalte van deze unieke violiste. Hij volgt haar met een liefdevolle blik. Soms is ze een klein meisje (‘Ik was al oud toen ik een

wonderkind was. Ik ben nooit een kind geweest. Ik ben nu veel kinderlijker dan toen.’), dat zich verkleedt in de mooiste jurk uit haar kleurrijke garderobe: ‘Die kocht ik in Madrid toen ik twintig was. Hij past me nog steeds. Very sexy.’ Soms is ze een oud dametje, dat rommelt in oude krantenknipsels, en in de keuken voor de televisie een prakje naar binnen werkt. Soms is ze een mijmerende prinses, die nog altijd wacht op de prins op het witte paard. Want de enige man die ze goed genoeg vond, de legendarische dirigent Sergiu Celibidache, waardeerde haar wel als violiste, maar noemde haar als vrouw ‘een vleesetende plant’.

Volgende vertoningen: 23/11 14.45 uur City 7; 24/11 10.30 uur FM Cinerama 2; 25/11 10 uur City 5 Amsterdam.

NRC 22-11-'04

De viool, dat ben ik

PAUL COHEN

Yehudi Menuhin en Isaac Stern kent iedereen. Maar **Ida Haendel**? Is dat ook een violiste? Paul Cohen maakte een film over haar.

**Het uur van de wolf:
I am the violin**

► NEDERLAND 3, 20.55-22.00 UUR

TOEN Ida Haendel vorig jaar op het IDFA de documentaire over haarzelf bekeek, zat regisseur Paul Cohen met 't zweet in zijn handen naast haar. 'Het is een persoonlijk portret dat ook haar kwetsbare kant toont,' zegt Cohen. 'Aangezien ze nogal ijdel is was ik bang dat ze niet tevreden zou zijn, maar gelukkig was ze verrukt over het eindresultaat.'

De flamboyante violiste, in de tachtig inmiddels, is een van de oudste nog concorderende vioolspelers. Een wonderkind dat uitgroeide tot uitmuntend talent, maar nooit de wereldfaam genoot die haar generatiegenoten Yehudi Menuhin en Isaac Stern ten deel vielen. Ida Haendel werd geboren in het Poolse plaatsje Chelm. Op drie-

jarige leeftijd pakte ze de viool van haar zus en speelde noot voor noot een lied na dat haar moeder in de andere kamer zong. Haar vader, die zelf altijd al violist had willen worden, kon zijn geluk niet op. Vanaf dat moment stond Ida's leven in het teken van de viool. Het gezin Haendel verhuisde via Warschau en Parijs naar Londen en Ida groeide uit tot wereldtopper. 'I am the violin,' zegt Haendel later in de documentaire.

Vioolspelen was en is haar leven. Ze trouwde niet, kreeg geen kinderen. De belangrijkste man in haar leven was haar vader. Sinds hij in 1987 overleed, woont ze samen met haar geliefde schoothondje Decca in een huisje in Miami.

Ze draagt hoge hakken, zware make-up en een suikerspinkapsel. Aan de muur hangen oorkondes en blijken van waardering, in de kast honderden kleurige galajurken en bontjassen.

'Sommige mensen vinden haar te excentriek en een karikatuur,' zegt Cohen. 'Dankzij dat lange leven van muziek en concertpodia verenigt ze een paar extreme eigenschappen in zich. Ze is begaan met anderen en zegt in dienst te staan van de com-

ponist, maar aan de andere kant draait alles om haar.'

Nog steeds vliegt de bejaarde Haendel de hele wereld over om op te treden. Haar carrière had groter kunnen en moeten zijn, vindt Cohen. 'Qua spel kan ze zich makkelijk meten met de allergrootsten, maar haar reputatie is wat achtergebleven. Op het hoogtepunt van haar kunnen trad ze nog op in een dorpje in Groningen. Ze kon moeilijk nee zeggen, speelde overal. Dat maakt een optreden minder exclusief.' Al geeft Haendel het niet altijd even graag toe, toch steekt het dat de grote roem haar niet ten deel is gevallen. Volgens haar speelt ze nog even goed als in haar jonge jaren, maar hebben programmeurs tegenwoordig liever een jong ding op het podium, zonder op kwaliteit te letten. 'Anderen beoordelen me op mijn leeftijd, maar zelf voel ik die niet in mijn spel. Er zijn mensen die zitten te wachten op een mislukking.' Toch heeft haar Stradivarius uit 1696 al een tijdje een vals nootje. 'Vreselijk,' verzucht de diva, 'ik begrijp er niets van.' Is er echt iets mis met het instrument of is de oude hand toch wat minder vast?

ELJA LOOIJESTIJN